

Belangrijke brandweerpersoonlijkheden:

H.L.M. van Heijnsbergen *de brandweerbobbyist 'avant la lettre'*

Gerard Koppers en Ton Vesseur

De geschiedenis van de brandweer heeft een aantal markante persoonlijkheden voortgebracht. De Werkgroep Brandweerhistorie probeert hen via artikelen in *Eén-Eén-Twee* aan de vergetelheid te ontrukken. Daarbij worden regelmatig Nederlandse, maar soms ook buitenlandse persoonlijkheden voor het voetlicht gebracht. Dit maal een Nederlander waarvan menigeen een boek of artikel gelezen heeft: **H.L.M. van Heijnsbergen (1882-1964).**

Portret uit de jaren dertig. Bij degenen die enige belangstelling voor de geschiedenis van de brandweer hebben, doet de naam van H.L.M. van Heijnsbergen (kortweg 'Heijns') de bellen rinkelen. In de boekenkasten van

vele verzamelaars prijkt zijn gedrukte oeuvre en wie wel eens door oude Zaanse kranten of afleveringen van het Amsterdamse korpsblad 'Ons Naderbericht' van de jaren vijftig en zestig bladert, komt zijn naam ontelbare keren tegen. Van jongs af aan tot bijna zijn laatste snik stond zijn leven in het teken van de brandweer en, vooral, de vooruitgang daarvan.

Al jong besmet

Hendrik Leonard Martinus van Heijnsbergen (zo heette hij voluit),

werd geboren op 8 december 1882 in Zaandam als een van de zoons van een apotheker. Tegenover zijn vaders apotheek stond een kerk, waarnaast het spuihuis van de in 1879 opgerichte Vrijwillige Brandweer van Zaandam stond. Die V.B. was een vereniging van overwegend welgestelde heren, die de logge plichtbrandweerorganisatie van Zaandam te traag vonden en daar zelf een snelle en meer efficiënte voor oprichtten. Ze kochten uit eigen middelen een tweewielige handbrandspuit, die steeds met grote snelheid door de Zaanse straten snelde. De bijnaam was al snel gemaakt: De Jongheheerenspuit.

Telkens als de kerkklok werd geslagen voor het brandalarm, was het tegenover Van Heijnsbergens apotheek een gedraaf van belang en steeds rukte binnen de kortste keren de Jongheheerenspuit uit, om vaak genoeg de officiële brandweer te snel af te zijn. Met zo'n overbuurman kan geen jongetje ongeschonden opgroeien en ook de jonge Hendrik raakte al gauw besmet met het brandweervirus. Als hij de kans kreeg, rende hij achter de spuit mee en 's avonds of 's nachts wilde hij nog wel eens ontsnappen via het raam van zijn slaapkamer. Zijn oudere broer Nico maakte ook een tijdje deel uit van de V.B., zodat het brandweerbloed al snel door het huis vloeyde. Omdat de tweewielige spuit door de slechte gewichtsverdeling nogal eens de neiging had omhoog te springen bij bruggen of kuilen, werd de jonge Heijns een keer toegeroepen om op de trekstang te gaan zitten als tegenwicht. Daarna is het nooit meer overgegaan, want bij alarm

Rechts: Het 'Jongheheerenspuitje' van het fabriekaat Belder, op de trekstang waarmee de brandweercarrière van 'Heijns' ooit begon. Boven: Voor de lange afstanden werd de spuit op een platte wagen gezet, waardoor men een paard kon inzetten.

Vanaf het vroege begin van het motortijdperk beschikte de V.B. al over motorspuiten; weliswaar nog door paarden of de mannen getrokken, maar tóch!

was hij natuurlijk al lang op de trekstang voordat de rest van de spuitgasten de bergruimte van de spuit bereikt had. De vereniging had een pedel, een soort van administrateur/secretaris, die de jonge Heijns wel mocht en hij gaf hem al snel een armband van de V.B., waardoor hij niet meer van een brandterrein te verjagen was. Op 11 oktober 1899 ging Heijns' droom in vervulling: hij werd aangenomen als lid van de V.B.

Met zijn dik zestien jaar statutair eigenlijk te jong, maar zijn enthousiasme compenseerde kennelijk zijn jeugd.

Carrière

Binnen de V.B. schoof hij snel door de gelederen. Zijn honger naar kennis en ervaring leek niet te stuiten en al vroeg verzamelde hij krantenknipsels en artikelen over branden, ook die van buiten zijn eigen woonplaats. Hij probeerde de daarin opgedane kennis in zijn praktijk te vertalen en dat werd goed opgemerkt. Bovendien bleek hij zelf aardig met de pen overweg te kunnen en hij gebruikte zijn schrijftalenten voor stukjes in de kranten en korpsbladen. Ook had hij al jong zijn 'rijbewijs' gehaald, zodat hij vanaf de motorisering van de V.B. ook als chauffeur kon optreden.

Vijf jaar na zijn aantreden bij de V.B. werd hij al bestuurslid van de vereniging, de jongste toen. Na

vijftien jaar was hij al actief bevelvoerder en na 30 jaar werd hij benoemd tot ondercommandant van de V.B. én al meteen erelid. Dat was in het jaar dat de V.B. 50 jaar bestond (1929) en het korps van de handel en industrie en enkele particulieren een heuse moderne autospuit én aanhangmotorspuit als geschenk kreeg aangeboden.

Dat hij naast die brandweeractiviteiten ook nog een privéleven er op na hield, bleek bij zijn huwelijk op 2 maart 1916 met Henrietta Catharina Hoogendijk, geboren te Zaandam en toen 19 jaar oud. Als beroep van de bruidegom werd 'kantoorbediende' genoteerd.

Pennenvruchten

Waar Heijns écht bekend mee werd, waren zijn pennenvruchten. In 1930 publiceerde hij zijn eerste bundel brandweeravonturen in het boek 'Brandweerschetsen', dat in 1945 nog eens werd herdrukt als 'Zaansche Brandweerschetsen'. In 1942 vulde hij de in 1907 verschenen derde druk van de Zaansche Brandkroniek vanaf 1656 aan met het deel tot 1941 en vlak na de oorlog verscheen de tweedelige bundel 'Brandalarm!' en 'Brand'. In de bundels beschrijft hij menige spectaculaire brand die hij in zijn toen al indrukwekkende brandweercarrière zelf had meegeemaakt. Daaronder waren ook vele branden in andere gemeenten, waaronder Amsterdam. Hij mocht al vanaf de jubileumfeesten van het hoofdstedelijke korps in 1924 graag bij de hoofdwacht Nieuwe

Dankzij het goede materieel kon men tot ver buiten Zaandam hulp verlenen. Deze foto dateert uit 1942.

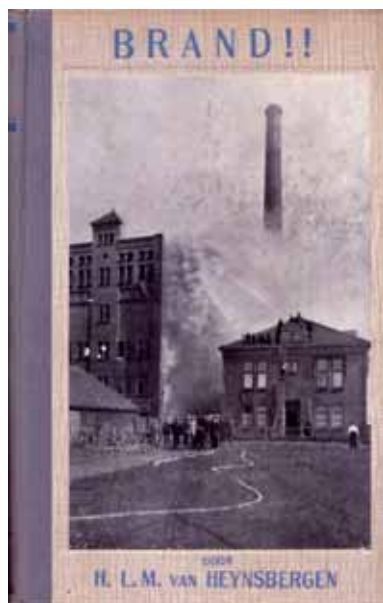
De V.B. poseert trots bij zijn nieuwe autospuit in 1929. Helemaal links staat Van Heijnsbergen, met commandotrompet.

Een van de eerste schrijfselen van Van Heijnsbergen was opgenomen in het gedenkboekje, ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de VB. in 1904.

Achtergracht komen en legde daar goede contacten. Hij volgde met bijzondere interesse een aantal lessen en cursussen, als hij maar even de kans kreeg. Zijn bewondering voor de beroepsbrandweer stak hij niet onder stoelen of banken, maar tegelijk dorst hij langzaam maar zeker ook kritischer te worden als iets hem bevreemde of hij elders iets gelezen had waar het anders, beter of sneller kon. Toen hij in 1935 bij

De tweedelige bundels Brandalarm en Brand uit 1945.

Zaansche Brandweerschetsen uit 1930 en De Zaanse Brandkroniek uit 1942.

een boerderijbrand in de Amsterdamse IJpolder in gesprek raakte met commandant Gordijn, vroeg hij langs zijn neus weg of hij een seintje kon krijgen bij grote branden in de hoofdstad. Hij had immers telefoon, dus dat zou makkelijk moeten kunnen. Tot zijn verbazing stemde de commandant toe en vanaf dat moment werd elke grote brand in Amsterdam aan hem gemeld. Hij miste er daardoor maar weinig, en als hij even de

kans kreeg, schreef hij er op geheel eigen wijze een verslag over. Daarin werden aspecten meegenomen, die in de officiële rapporten niet terug te vinden waren, met veel nadruk op de menselijke kanten en het leed dat brand aan kan richten. Hij doorspekte zijn verslagen met fraaie gedichten en vele stichtelijke woorden, want hij was een godvruchtig man. Hij was bovendien zeer vaderlandslievend, want de verslagen over de branden in de oorlog getuigen van weinig respect voor de bezettende macht. Tot ver in de jaren vijftig kwamen zijn verslagen als artikelen in kranten en korpsbladen en in het Amsterdamse korpsblad 'Ons Naderbericht' vulde hij tussen 1955 en 1964 zo'n beetje zijn eigen rubriek. Zijn eigen stijl van verslaggeving werd beroemd en geliefd. Zo schreef hij over de hulpverlening (tegenwoordig heet dat 'bijstand') na het bombardement van het Bezuidenhout in Den Haag in maart 1945 een uitgebreid ooggetuigenverslag, waarin veel van het drama, maar ook de humor terug te vinden was. Ook zijn verslag van de brand in het

Het 40-jarig jubileum werd op grootse wijze gevierd in 1939. 'Heijns' omringd door zijn kinderen. Piet staat helemaal links.

Carltonhotel in Amsterdam, veroorzaakt door een neerstortende Amerikaanse bommenwerper, maakte hem beroemd.

Kwaliteit van de brandweer

Door zijn schrijverij, maar ook door zijn tomeloze ijver voor de

verbeteringen, die de vooroorlogse brandweer in Nederland hard nodig had, werd hij een graag geziene spreker op cursussen of vergaderingen. In 1937 werd hij voor het eerst door een groot bedrijf gevraagd de bedrijfsbrandweer te organiseren en in de fabriek een brandveiligheidsinspectie uit te voeren. Vanaf dat moment organiseerde Heijns zelf veel cursussen en toen het in het begin van de oorlog wat bergafwaarts ging met zijn eigenlijke negotie - hij was reiziger in koffie en thee ('koloniale waren' heette dat toen) - legde hij zich samen met zijn zoon Piet toe op het instrueren van vooral bedrijfsbrandweerkorpsen en inspecteren van fabrieken. Door de luchtbeschermingsmaatregelen werden veel grote bedrijven verplicht een eigen brandweerorganisatie op te

bouwen en Heijns en zijn zoon hebben daar menig uur in kunnen steken. Het werd vanaf oktober 1942 hun eigenlijke broodwinning en is dat steeds gebleven. Zoon Piet (geboren in 1920) kwam in 1939 ook bij de V.B. Samen met zijn vader werkte hij hard in het opleiding- en inspectie-instituut dat ze samen hadden opgericht en dat na de oorlog zo'n 120 grote bedrijven en fabrieken uit het hele land tot zijn klantenkring mocht rekenen. Piet zat vlak na de oorlog nog even in de redactiecommissie van het blad 'De Brandweer', maar was kennelijk niet zo'n schrijver als zijn vader. Wél een harde werker en gedreven brandweerman, want toen hij zijn carrière bij de vrijwillige brandweer na 36 jaar afsloot, was hij wijkcommandant van Zaandam-West.

Hoewel al op leeftijd, bleef Heijns nog jarenlang op zijn eigen pakkende wijze instructie geven. Kennisoverdracht was zijn passie.

BRAND VOORKOMEN
is beter dan
BRAND BLUSSEN

H. L. M. van Heijnsbergen & Zoon
BRANDWEER-INSTRUCTEURS
Zaandam - Noordschebosch 17
Telefoon K 2980 No. 3562

Hevige brand bij de Gasfabrieken te Zaandam op 23 Mei 1930.

INRICHTEN - INSTRUEREN - CONTROLEREN van FABRIEKS-,
VRIJWILLIGE- en GEMEENTELIJKE BRANDWEREN

H. L. M. VAN HEIJNSBERGEN EN ZON
BRANDWEER EXPERTS EN INSTRUCTEURS

NOORDSCHEBOSCH 17
TELEFOON 3562 (K 2980)
POSTBOS 41193

ZAANDAM

Links: Voor hun bedrijf lieten de Van Heijnsbergens mooie folders maken, vaak met oude actiefoto's en zelfs gedichten van vader Heijns.

Boven: In 1942 begon Van Heijnsbergen met zijn zoon een eigen bedrijfje voor instructie en inspectie. Men gebruikte een fraai en opvallend briefhoofd.

Ter gelegenheid van zijn 50-jarig jubileum verschenen er diverse artikelen over de jubilaris, bij één waarvan hij met zijn zoon door de vele plakboeken bladert.

Vader en zoon gingen na de oorlog vaak samen op pad met hun 'Morrisje', waarover in menig verhaal wordt gerept en waarmee ze vaak naar Amsterdam togen na een melding van een grote brand aldaar.

Vanaf de bevrijding onderhield Heijns goede contacten met de Amsterdamse commandeur A. Hartog, die ook een tijdje directeur van de Rijksbrandweerschool was geweest. Die was echter na twee jaar al weer wegbezuinigd, maar de drang tot kennisoverdracht deelden ze, en menig korps is door een van de heren flink bijgespijkerd. Ook vernieuwingen binnen de brandweer gingen aan Heijns niet voorbij. Integendeel. Samen met zijn zoon organiseerde hij op 8 februari 1949 een spectaculaire demonstratie met een door hemzelf geïmporteerde hogedruknevelspuit op het terrein van Verkade in Zaandam. Daarmee trok hij niet alleen aandacht van de media, maar onder de genodigden bevonden zich tal van autoriteiten en belangrijke personen uit de brandweerwereld. Daarmee werd de mistblussing in één klap in heel Noord-Holland op de kaart gezet.

Bescheidenheid

Hoewel Heijns bekend stond om zijn gedrevenheid en soms eigenwijsheid, was hij tegelijkertijd een zeer bescheiden mens. Hij schreef vaak en graag over de brandweer en brandweermensen, maar nooit over zichzelf. Toen hij

veertig jaar bij de V.B. was, werd dat in intieme kring gevierd en dat was Heijns mooi genoeg. Een paar dagen later werd hij echter verrast met een gigantisch feest, waarop hem het Erekrus van de Koninklijke Nederlandsche Brandweervereeniging werd uitgereikt. Tien jaar later, bij zijn vijftigjarig jubileum, was zelfs de grote kantine van Verkade te klein voor het feest en kwam ook het Muziekkorps van de Amsterdamse brandweer de jubilaris hulde brengen.

Bij zijn officiële afscheid op 28 april 1950, de dag waarop de V.B. officieel als Kring 4 werd ingelijfd bij de gemeentelijke brandweer, ontving Heijns van burgemeester W. Thomassen de eremedaille in goud, verbonden

aan de Orde van Oranje-Nassau. Van een echt afscheid was natuurlijk geen sprake. Nog vijf jaar lang was hij actief lid van de V.B. en hij bleef branden, brandweren en bedrijven bezoeken. Pas in 1959 ging hij het echt wat rustiger aan doen en moest zoon Piet op zoek naar een nieuwe medewerker voor zijn bedrijfje. De teller van de door Heijns zelf meegemaakte grote branden stond toen op 1700! De laatste brand, waarvan we een door hemzelf gemaakt ooggetuigenverslag vonden, was die in de nacht van 6 op 7 februari 1959 aan de Leliegracht in Amsterdam, waarbij vier doden vielen. In zijn verslag, dat twee jaar later in 'Ons Naderbericht' werd afgedrukt, gaf hij al aan dat hij het einde van zijn actieve brandweerleven nu toch wel een beetje zag naderen. Hij was toen al 77 jaar!

Zijn laatste jaren sleet Heijns in het bejaardenhuis Menistenerf aan de H. Gerhardstraat 77 in Zaandam, op een steenworp afstand van het schoolgebouwtje dat tot vorig jaar het hoofdkantoor van de Brandweer Zaanstad was. Na een lang en arbeidzaam leven, vervuld van de brandweer en de strijd tegen het vuur, overleed Heijns op 4 april 1964. Zijn naam leeft voort in tal van zijn geschriften, die soms niets aan actualiteit hebben ingeboet en in de brandweerkazerne aan de Botenmakersstraat in Zaandam (gemeente Zaanstad), die in 1979 geopend werd en zijn naam kreeg.

De nieuwe kazerne aan de Botenmakersstraat, die in 1979 geopend werd, kreeg zijn naam en in 1985 bezocht van de VBB.

